

klijentelo, res, da je deželni poslanec in odbornik, pa da mu bo tudi po državnozborskem mandatu treba pač samo poseči, kadar se mu bo zahotelo . . ., toda vse to je po mojem čutu uspeh le njegove inteligence in njegove, rekla bi, tehnične sposobnosti, srce pa nima v tem nič opraviti.

In to me zelo moti . . . Jaz bi hotela rajša človeka, kateri bi res imel vso to pozicijo ali pa še bolje: šele vse te sposobnosti, o katerem pa bi mi ljudje povedali, da je siromak, ker vse potroši za plemenite svrhe. In tu bi mu jaz ponu-

dila svoje imetje in bi ga dvignila tja, kjer je njegovo mesto . . .

Zakaj je na primer Zima še vedno le skromen profesor, ko po mojem mnenju nikakor ne zaostaja za Zamarjem, vsaj ne, kar se tiče inteligence in vseobče izobrazbe? . . . Pa se bo nespametnež seveda vedno držal v ozadju in puščal pred sebe druge, ki se rinejo naprej! . . . Iz same opozicije bi ga vzela in ga sunila s silo naprej in podrla ž njim ljudi kakor je Zamar! . . .

(Dalje.)

Bolest.

Na najinih dneh leži
prt globoke žalosti.

Noč in sence vseokrog.
Mrtev vtrip bledih rok.

Iz teme vprašanje kot dih:
Trpiš? — In jaz sem tih,

ker so še zvezde ubegle očem,
in v strunah vej je veter nem.

France Bevk.

Smrt.

Sredi mrtvaških sten
umira človekov glas,
sklonil sem se v temo
na smrtnobledi obraz.

»Kaj te, bratec, teži?
Ali je grenka smrt,
ali je vsa grenkost
v misli na smrt?«

Skoz zaveso je žarek
v temo pohitel,
v kotu mrtvaških sten
stisnjen izkrvavel . . .

V lis krvavih trepet
prijatelj strmi.
Kdo bi razbral ta odtis?
Bratec molči, molči.

Jože Plot.

Oporoka.

France Bevk.

Večer za večerom. Hotel bi se pogrezniti, zadušiti, poginiti. Vsa teža ravno na meni, da mi kaplja znoj od čela, da mi curlja pot od telesa in nato me razgalijo, da me trese mraz. Ni mi za tisto težo, ki me stiska v glavi, v vratu in v nogah, tudi ne za bolečino v prsih. Le tiste deklice, ki letajo bose mimo postelje; kadar jim zakličem, naj prinesejo vode za moja izsušena usta, pa se hudobno poskrijejo . . . Čez en čas letajo zopet! — Bojim se noči in postelje . . . Pst!«

Nekdo je plaho potrkal.

»Naprej! Kdo je? Naprej!«
Senca gospodnje se je prikazala v odprtini vrat. »Sem prišla vprašat, če bi . . . Ali niste klicali?«

»Kaj? Kdo je klical?«

»Glasno ste govorili, morda . . . Ali ne bi šli v posteljo? In v temi ste? Bi česa potrebovali?«

»Nič, nič! Kaj naj potrebujem? Kaj hočete? Pustite me! Nič, nič!«

»Kave, čaja? Saj Johana lahko skuha.«

»Čaja? Nič! Saj se vležem . . . Ne skrbite!«

»Slišite... zdite se mi tako... Vi imate ženo in otroka...«

»In potem? Kaj hočete s tem; no, kaj hočete?«

»Ne zamerite... Bog ve, sem mislila... poskrbeli bi lahko... Nihče ne ve...«

»Kaj hočete? No, kaj hočete?... Ni dosti noč, zdaj še Vi... Nič! Nič! Pojdite! Prosim. Saj grem v posteljo!«

Senca na vratih je izginila.

»Kaj imam storiti in kaj poskrbeti? Ali ni vse napravljeno in urejeno? Mlad sem, bolan sem, ljudje me strašijo s smrtjo in nadlegujejo s postrežbo — kaj je treba večjega reda? Kaj naj tedaj še oskrbim? Misli na mojo sobo? Saj je tema, saj se nič ne vidi, ampak od dne pomnim, da je tu grozen nered in da lepa Emersonova knjiga leži že teden dni na tleh. Kdo jo bo pobral? V kotu so srajce, moja črna obleka, vse na tleh. Papir na tleh. Ko sem zaslišal kanone, nisem pobral nobene stvari več. Naša doba razdejanja mora imeti polno harmonijo. Slišite? Zdajle... eden, dva, trije strelji, votli, bobneči... To ni čisto nič zanimivo. Ko bi slišal ono tišje, pritajeno, tragično, kar temu sledi... ah! In jaz naj bi deval v red, ko sem vrhutega še bolan... Ta ženska je nora. Vem, da mi prinese čaja, ko ve, da ni zame.

Če je mislila na ženo in na otroka? Moja žena bi pobrala Emersonovo knjigo, papirje, obleko s tal, pobrisala prah... Njena postrežba bi me morala celo ozdravila, prinesla solca v ta kraj groze... Ampak naj bo, naj ostane gori v zeleni, 'gostoljubni' deželi in naj se napije spoznanja, da so po vsem svetu ljudje ljudje in da se s sitimi najtežje izhaja. Danes je postava taka, da ima razbojnik svobodo in jok tisočerih od hrepenenja po upepeljenem domu sliši samo še smrt. Treba se je vdati in moliti zanje... Njeno samotno skrbeče srce toži meni, otrok me kliče z nejasnim glasom in jaz tožim njej... ne, jaz sploh nič več ne tožim. Jaz ne vem, če more držati moja roka pero...

Če je mislila povedati isto, ko je stala tam ob vratih, kar sem mislil jaz, pa nisem hotel misliti, a bi pravzaprav moral misliti, tedaj... Zakaj je govorila tako plaho, zakaj se je obotavljala?... Slabo mi je... Nekaj je mislila... nekaj... Slab sem, res, toda... Ali sem pri zavesti? Čutim vse, da!... To, le to je čudno! Malenkostna bolezen — kdo bi se menil zanjo: človek nagrbanci čelo, pa je zdrav, sicer; a letos umrje. Še ulegel se ni, pa umrje! Umrli so... da, nekateri še zelo, zelo mladi. Ni, da bi mislil na smrt, če me glava zaboli ali če sova zaskovika. Tudi se mi zdi, da sem boljši, celo mnogo boljši. Ampak družino imam, ženo,

otroka... Če bi bil fant, bi zažvižgal, živeti ali umreti, vseeno. To se pravi, ne imeti dolžnosti, in vsak mlad fant je prepričan, da nima dolžnosti, niti do človeške družbe. Tako pa... slučaj se lahko zgodi... Sicer so to besede; ženske imajo v marsičem bister pogled, vendar, to so samo besede... Pa bolje je. Na ta ali oni način... oporoko moram spisati... oporoko...

Če pomislim, težko je to. Če bi pisal resno, kot da mi je jutri umreti, bi ne bilo težje. Dobro, da nisem nikdar resno veroval v smrt.

Prižgati moram luč. Kje so vžigalice? Petrolejška ne gori; petrolej nam je zlato v teh dnevih. Tedaj svečo! Neprijetno je, da plamen tako trepeče, zelo neprijetno. Odmakniti je treba svečo... ne, čisto blizu mora biti... Oporoko mislim pisati, pa se bojim za oči. Kje je papir? Da se mi roka tako trese! Pero je nerodno...

Ne in ne! Tu ne bo nič! Mraz mi je... ali že ne ločim mraza od vročine? Tja potisnem mizico k postelji. Tako! Sveča, ne ugasni! Pst!«

Rahlo trkanje.

»Ali niste klicali?«

»Mizo sem premaknil. Kaj bi radi? Mizo sem premaknil, ali ne vidite? Kaj bi radi, no?«

»Nič. Mislila sem...«

Bil sem zopet sam.

Svetloba sveče je trepetala in se plazila po poslikanih stenah, se zrcalila v šipi velike slike šablonske Madone, ki sem jo prejel ob veliki priliki v dar in ki je obsojena, da me spremlja celo življenje. V zrcalu se je plamen trojil, četveril...

»Vse je mogoče. Popolnoma vse je mogoče, četudi mi je ta misel tuja in smešna, da bi se krototal, če bi imel moči. Vendar, če je vse napravljeno, je človek lahko mirno dalje bolan in popolnoma nič se mu ne mudi ozdraveti: zdaj lahko umrjem!

Popir je zmečkan... Tedaj, kako naj začnem? Na vrhu: 'Oporoka', malo večje in se podčrta. Tako! Roka se mi trese! Ta trepetajoča pisava je neznosna, bolj neznosna kot trepetajoči plamen sveče. 'Jaz, spodaj podpisani...' — ne, to je šablonsko. Drugačen začetek mora biti, ali pa sploh brez začetka. Recimo: 'Pri zdravi zavesti...' — ah, ne! Vse drugače! Drugače! — 'Ker vidim, da se mi bliža zadnja ura...' — Zakaj me ne pustijo s tem? Zakaj me trapijo s to neumnostjo! Kdaj sem videl smrt in kje? Ali znam res... Ne, vse po tleh! — —

Če sem se nazadnje le pripognil in pobral popir, kaj bi s tem?... Smrt je strah, za katerega ni treba ne besede, ne popirja — človek se je boji,

tudi, kadar je ni. Oporoka je bilanca dela, rezultat vsega, neumnost sicer, materialna teža... Treba je, da človek pogleda vase, premeri svoje bogastvo, vidi, kaj premore. Kaj boš dal ženi, kaj hčerki, narodu, človeštvu? Poglej, če ni vse prazno! — Joj, kako grmijo kanoni... tudi to je bogastvo...

„Jaz, mlad človek, ki umiram iz lastne nevolje in nemoči, razdelim sad svojega dela...“ — Da mi manjka izrazov! Ali so mi res vzele te noči vse, vse, in so mi pustile samo nalogo napisati oporoko?... Ali naj znorim to noč?... To bobnenje! Vedno bobni. Že toliko mesecev bobnijo kanoni... Ampak začetek oporoke...

„Jaz zapuščam...“ Bolje bo. Brez formalnih besed, brez neumnosti: „Jaz zapuščam: Prvič: svoji ženi...“ No! Človek ne misli na to. Komaj na življenje misli, na bolezen manj, na smrt nič in na oporoko popolnoma nič. Moram premisliti... „Svoji ženi zapuščam vsoto...“ No; za temi besedami je vse prazno v mojih mislih, bolj prazno, kot je prazna ta samotna soba... Pustimo! Saj so še drugi predmeti.

Ne! Ne! Pustimo! Hčerka naj bo prva. Ona je moja krvna last. Da nisem mislil nanjo! Mala, smehljajoča... Dva meseca, dva dolga meseca naju loči, pogled od pogleda. Drobčkana kot zrno, a mora zrasti. Ko sem jo držal ob oknu, je pol ure strmela v večerno zarjo, kakor jaz. No, sitno je. Sitno je, da kašljam, da imam bolezen, ob kateri napravijo ljudje prestrašen obraz... To je sitno. Še sitnejše je, da pišem oporoko. Jaz sem si jo mislil, kako mi sedi na kolenu, poje prvo pesmico, bere prvo črko, piše prvo znamenje, riše smešnega pajaca. Pride iz šole domov in se mi vrže krog vratu in potem govori ure in ure. Ni konca vprašanj v njenih očeh, ni konca odgovorov. In nekega dne bi se zavedela ona in bi se zavedel jaz, da sem ustvaril silnega človeka, žensko, o kateri sem samo sanjal, kakršne nisem nikdar srečal v življenju. V oporoki bi stalo potem to mesto prazno, temu silnemu človeku sem dal dovolj, moji lasje so sivi...

Oj, ne, ne! Moji lasje so črni, čisto črni in jaz sem mlad, dasi je moje čelo nagubano, moja koža na licih vela. Moj otrok je majhen, drobčkan... Niti spoznal bi me ne. Kje je silni človek? Dopolniti se mora to mesto na vsak način. Dati ji moram materialno podlago, da se vzgoji tisti silni človek in bom v grobu čul njegove bobneče korake in besede...

„Že zopet! Naprej! Že zopet!“

„Čaja sem prinesla.“

„Čaja? Vi ste neznosni! Čaja, da ne morem spati, ne bedeti...“

„Čaj ozdravi. Kaj pišete? Spali bi...“

„Kaj? Pustite me, Vas prosim... Tja denite čaj!“

„Toda...“

„To je v redu. Adijo! — Tedaj: ‚Hčerki...‘ Ali je že odšla? Pač! — ‚Hčerki zapuščam.‘ — Ne gre, ne gre; moje misli so raztresene, da ne vem nič zapisati. Ali je razen besed res vse prazno in ne posedujem ničesar razen njih, niti pametne misli ne. Nekaj mora pomeniti tudi to, celo ničla ima svoj grozen pomen... Celo krizanteme tam v šrapnelski vazi me gledajo tako mrtvaško... In če nisem nikdar v življenju igral vloge Hamleta z lobanjo v rokah, zakaj premišlujem sedaj o tem, dasi so moje misli kot listje v vetru? In če sem vedno res tako globoko preziral materialnost, zakaj to, oporoka in vse?... Pero mi je zletelo, sveča gori rdeče...

Moje življenje?... Samo, zakaj človek niti v najresnejšem trenutku, niti pred smrtjo ne ve, ali je delal prav ali narobe, zakaj mora še tedaj gledati ljudi, kaj porečejo, dasi so najkrivičnejši sodniki, najkrivovernejši apostoli in zlobni? In tudi če greš svojo samostojno pot, ostaneš le človek, svojega srca ne moreš razložiti, kot trgovec krame, tvoje dejanje niha, kot stenska ura; sam nisi kriv, da niha; ti samo strmiš. Sfinga se ti roga, ker je sama tako nevedna kot ti.

Prav ali ne prav, kaj si delal v svojem življenju, kaj si pridelal, ali je bila ta doba tako kratka ali tako brezplodna?... Treba je zapisati, ni kaj zapisati; samo besede, drugo je vse prazno. No, prijatelj moj, ki te trese vročina ali mrzlica, nehaj se tresti in razgrni življenje, da vidimo, kaj se pokaže!

Spoznanje, samo spoznanje... Kaj me trpinčite, če je res že zadnja ura, ali če ni? Odkar sem pričel živeti, samo spoznanje. Ne denarja, ne jabolka, ne kruha, tudi lepe besede ne — samo spoznanje sem dobival, ki je tiho, trdo in žalostno, rožnato in veselo — vseeno. Zdelo se mi je vse življenje, da sedim v gledališču in gledam, smejem se, jočem, premišlujem in pišem komentárje. Da, moj strogi prijatelj, ki si me klical k računom, tu je vsebina mojega življenja.

Bilo mi je prijetno. S spoznanjem sem bil celo zgodaj bogat. Ko sem komaj hlačice nosil, sem že vedel, kaj je trdo delo, prazen želodec, kaj se pravi biti ubog, zaničevan, kako težko se je ponižati, da bi človek rajši poginil, a mora živeti. Vse to me je naučila mati. Ko pa je umrla, sem spoznal, kako smo morali drugi izpolniti to mesto, a ga nismo mogli, tako bogastvo je mati. Poštenosti sem se

naučil, ko sem enkrat kradel. Ko sem stanoval v podstrešni sobi pod korci in se ubijal z učenjem, sem spoznal mnogo, mnogo. Skromnosti sem se učil iz lesene kapucinske skledice, polne juhe iz zelenjave in makaronov, zabeljene z ribjo mastjo. Potrpežljivosti, ko sem hodil k večerji pol ure daleč in se vračal lačen nazaj... Ne hvalim se, ampak to je moje bogastvo, vsebina mojega življenja.

Še in še! Koliko so mi dali ljudje, da sem komaj nosil, vendar sem vzel vse... Nekoč jim odgovorim in se jim zahvalim; tako grozno mnogo imam povedati ljudem... Tri dni sem moral nekoč čakati na nezvesto deklino po šest ur, da sem potem zvedel, kako grdo je biti ponižan. In tako so me poučili o vsem, o lastni nevednosti in samoljubju, o zlobi in hinavstvu. Leta so bila hip, v meni je vrelo...

Postal sem to, kar sem, in takrat sem spoznal, da nisem nič, da je vse prazno krog mene in v meni. Življenje mi je dajalo isto kot prej, vse drugo nagrada, da se more za silo živeti. Blagoslavljal sem samoto... samo nekaj mora biti poleg človeka, tako nekaj kot tiktakanje stenske ure, sicer človeka ubije... Videl sem smeh lahkoživca in sovražil njegovo kulturo umiranja in puščobe... Spoznanje mi je dalo družino, ki je rodila zopet nebroj spoznanj... Ali je dosti? Moje bogastvo je silno, nepreračunljivo in še vedno ga kopičim z obrestmi vred. In da nimam ničesar zapisati? Moj Bog, da bi ne imel česa zapisati?... Kje je pero? Plamen sveče je plav.

Tedaj, oporoko... Žeja me in čaj je mrzel. Zdi se mi, da se bo pričela silovita noč, da bodo teptali po meni, rvali po možganih... Tedaj: 'Ženi zapuščam spoznanje'...

Vse to je ironija. Teža ne morem zapustiti. To je tako moja last, da je ne morem podariti nikomur. Ko sem gromadil spoznanja, sem vedno gledal tja nekam: za tem pride nekaj, da bom vzravnal tilnik, da se bo moji ženi zjasnil pogled, hčerki razveselilo oko — tisti solnčni dnevi. Ali ni vse to temelj za zgradbo solnčnega dne, ko ne bo treba dva meseca skrbeti, da kupimo železno

peč, čevlje, obleko, ne bo treba celi družini enkrat manj jesti, da se kupi knjiga?

Pravljice sem sanjal tedaj, ko sem govoril ženi o načrtih, čutil, da mi rastejo peroti, dahnil ime Dunaj — še mi ni bilo dovolj spoznanj! — Ko pa sem sedel, da zapišem pesem, je nastal proračun za prihodnji mesec... Priznanja sem zatikal za stenski koledar, kot prileplja kmet podobice na zid, in od tam se me gledala topo, neumno in lačno, jaz pa sem se jim režal. Zakaj v svetovni vojni sem spoznal, da je navsezadnje cena olja ali kruha bolj važna, kot vprašanje orienta ali katerikoli filozofski problem. To je bridko, kot je bridko, da mora biti človek s svojima dvema beraškima stanovoma odvisen od tistega, ki ga najbolj sovraži, ali pa tudi ni bridko, ko pomisli, koliko generacij je jedlo od aplavzov in je nazadnje celo zabavno, ko me sreča človek in vpraša: 'Ta vsotica! Kako živiš?' — Še iz groba bi mu odgovoril: 'Izvrstno!'

To je moje življenje in njega vsebina. Ali nisem dajal samo sam sebi? Toži me žena, otrok, toži me človeštvo... Da, moja oporoka! Moja oporoka obsega samo nekaj besed, nekaj kratkih besed: 'Jaz nimam nikomur ničesar zapustiti, prav ničesar!'...

Ali se ne reži tam v krizantemah? Če nisem nikdar verjel, da se je Lutru prikazal hudič, se vendar tam v krizantemah reži. Bele, velike oči, bela usta... Kaj se režiš? Jaz nimam nikomur ničesar zapustiti! Ne reži se, ampak pojdi in povej vsem mladim ljudem, zdravim, bolnim in umirajočim, naj skušajo spisati oporoko, in ko bodo njih lasje sivi, bo zemlja v cvetju... Da! Odkod ste se vzeli vi, ljudje; kaj mi hočete?«

»Pomirite se, lezite!«

»Jaz ne smem umreti... Mnogo imam storiti, ljudje, silno mnogo; dajte mi popirja, ono knjigo!«...

»Saj ne umrjete! Čaja morda... Naslonite se!«

»Kaj jočete? Izpraznite vazo! Kaj vi veste, da ne bom umrl in zakaj! Jaz vem! — Zaprite vrata dobro, da ne pridejo deklice, in vi, kaj nameravate z menoj? Vi ste si izmislili smrt! Izpraznite vazo! Zažnite okno, da ne slišim strelav smrti... Kajti jaz vem, zakaj ne smem umreti...«

Pepelnična.

Srce je moje grob,
in mora biti grob,
kaj v njem je zakopanih
cvetov nikomur znanih.

Bi rado z živo silo
se včasih odklenilo
od radostnih tesnob,
pa mora biti grob.

Silvin Sardenko.